

Private schuld en groei

INTERNATIONAAL

Ook de snelle opbouw van schulden door de private sector in westerse landen ligt aan de basis van de crisis. Zo stegen in de VS en het VK de schulden van gezinnen tussen 1999 en 2008 met ruim 30 procent van het bbp. In verschillende eurolanden stegen de gezinsschulden nog sneller: met ruim 40 procent bbp voor Griekenland, Spanje en Portugal, tot zelfs 60 procent bbp voor Ierland en Nederland. Een schuld aangaan betekent een voorschot nemen op toekomstige inkomens. Met behulp van een lening kan men nu kopen en de betaling ervan over een bepaalde tijd spreiden. Dit is vanzelfsprekend in normale economische tijden waarbij inkomens en waarderingen van activa jaar na jaar met enkele procentpunten stijgen. Minder vanzelfsprekend wordt het wanneer een crisis toeslaat en de verwachtingen niet ingelost worden. De uitstaande schulden nemen dan een grotere hap uit het gezinsbudget en beperken de ruimte voor nieuwe bestedingen.

De mate waarin gezinnen erin slagen om hun financiën opnieuw gezond te krijgen, is een bepalende factor voor de groeiperspectieven. Zo hebben de VS de voorbije vijf jaar ruim de helft (17 procent bbp) van de eerder opgebouwde gezinsschulden weggewerkt (tabel). De groei behoort er momenteel tot de hoogste van de ontwikkelde economieën: het bbp per hoofd van de bevolking zou volgens IMF-ramingen tussen 2008 en 2018 met gemiddeld 1,3 procent per jaar groeien, nauwelijks lager dan de gemiddelde groei van 1,6 procent in het decennium dat voorafging aan de crisis. Andere landen hebben niet of veel minder vooruitgang geboekt in het afbouwen van hun schulden. Ierland heeft weliswaar 8,4 procent bbp aan schulden verminderd, maar dit staat in schril contrast tot de 60

procent bbp toename tussen 1999 en 2008. Het bbp per capita stagneert, terwijl dit tussen 1999 en 2008 nog met 3,4 procent toenam. Nederlandse gezinnen moeten nog beginnen met de schuldafbouw en ook hier zou het bbp per capita nauwelijks groeien tot 2018, met gemiddeld 0,1 procent per jaar.

Kortom, de meeste eurolanden kampen nog steeds met een te hoge schuldenlast en dit zal jarenlang een schaduw werpen over de economische groei. ■ **STEVEN VANNESTE** (BNP PARIBAS FORTIS)

Ontwikkeling gezinsschuld en bbp per inwoner

	Ontwikkeling gezinsschuld in procenten van het bbp		Groei bbp per inwoner	
	1999-2008	2008-2013	1999-2008	2008-2018
VS	31,3	-17,3	1,6	1,3
VK	34,3	-5,7	2,2	0,2
Griekenland	41,5	12,8	3,2	-1,2
Portugal	44,0	-2,0	1,1	0,0
Spanje	44,0	-4,1	2,0	-0,3
Ierland	60,0	-8,4	3,4	0,0
Nederland	63,1	11,2	2,0	0,1

Bron: ECB; IMF; DNB

Rooskleurig beeld waarde eigen woning

MONETAIR

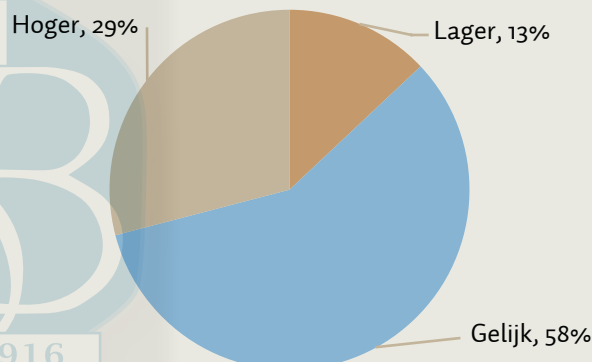
Ten opzichte van de piek in de zomer van 2008 zijn de woningprijzen met ruim twintig procent gedaald. De prijsdaling volgde vertraagd en geleidelijk op de forse daling van het aantal woningtransacties. Een van de mogelijke verklaringen voor de terughoudendheid om vraagprijzen te verlagen is dat woningeigenaren een rooskleurig beeld hebben van de waarde van hun woning.

Er zijn verschillende psychologische processen die tot een waardeoverschatting kunnen leiden. Zo kan verliesaversie ervoor zorgen dat woningbezitters zich niet graag willen realiseren dat de woning minder waard is dan de aanschafprijs of de hypotheek die op de woning rust. Daarnaast waarderen mensen een product meer vanaf het moment dat zij het bezitten (*endowment-effect*) en neemt de waardeoverschatting toe met de duur van het bezit omdat het gevoel van eigendom sterker wordt.

In november 2013 is leden van het CentERpanel met een koopwoning gevraagd om een waarde-inschatting van hun woning te geven. De figuur toont de antwoordpercentages, behorende bij de vraag "Hoe schat u de verkoopwaarde van uw woning in als u deze vergelijkt met de gemiddelde koopwoning in uw straat?" Een belangrijk deel van de woningeigenaren heeft een rooskleurig beeld van de waarde van de eigen woning. Bijna 1 op de 3 woningbezitters denkt dat hun woning meer waard is dan de gemiddelde koopwoning in hun straat. Dit is significant meer dan het aandeel woningbezitters dat denkt dat de woning minder waard is. Een goede inschatting van de waarde van de woning is van belang voor de consumptie-, spaar- en pensioenbeslissingen die huishoudens nemen.

Zo kan de eigen woning een bron van pensioeninkomen vormen. Indien de woningwaarde te hoog wordt geschat, wordt er te weinig gespaard voor het pensioen. Het is daarom belangrijk dat degenen die zich in het huishouden het meeste bezighouden met de financiën wel een realistisch beeld hebben van de woningwaarde. Maar helaas, de uitkomsten verschillen niet significant tussen respondenten die verantwoordelijk zijn voor de huishoudfinanciën en respondenten die dit niet zijn. ■ **CARIN VAN DER CRUIJSEN** (DNB)

De waarde van mijn woning is...

Bron: CentERpanel

De samenstelling van de bezuinigingen in 2013

GROEI & CONJUNCTUUR

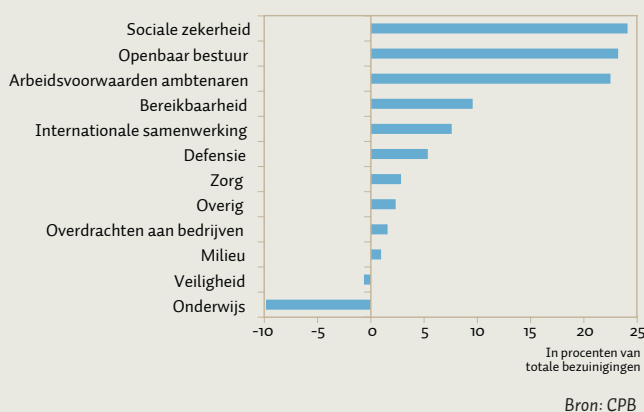
In Nederland is in reactie op de sterke stijging van het overheidsstekort sinds 2011 sprake van een restrictief begrotingsbeleid. In 2013 bedroeg de totale cumulatieve omvang van de sinds 2011 genomen tekortreducerende maatregelen 26 miljard euro ten opzichte van het basispad. Bezuinigingen en lastenverhogingen hadden hierin een vrijwel gelijk aandeel. Ze zijn het gevolg van de afbouw van het stimuleringspakket van 2009/2010, de tekortreducerende maatregelen van het Aanvullend Beleidsakkoord van het kabinet-Balkenende-Bos, het

regerakkoord-Rutte-Verhagen, het Lenteakkoord van 2012 (Begrotingsakkoord 2013) en het regeringakkoord-Rutte-Asscher. In 2013 hadden het zesmiljard-pakket van september 2013 en het Herfstakkoord van oktober 2013 (Begrotingsafspraken 2014) een marginale verhoging van overheidsuitgaven en enige verlaging van belastingen en premies tot gevolg. Pas vanaf 2014 leiden deze pakketten tot ex ante reducties in het overheidsstekort.

Niet op alle uitgaven is bezuinigd, zoals uit de figuur blijkt. Uitzonderingen zijn uitgaven voor veiligheid (politie en justitie) en voor onderwijs. Op basis van de huidige beleidsvoornemens zijn de intensiveringen op veiligheid tijdelijk, maar is voor onderwijs ook in 2017 nog steeds sprake van enige intensiveringen.

De figuur geeft voor 2013 de samenstelling van de grote bezuinigingspakketten weer. Bijna een kwart van de bezuinigingen betrof de sociale zekerheid. Ruim twintig procent van de bezuinigingen sloeg neer bij openbaar bestuur (aantal ambtenaren). Bezuinigingen op de arbeidsvoorwaarden in de collectieve sector (nullijn ambtenaren) waren ook goed voor zo'n twintig procent. Bijna tien procent van de bezuinigingen kwam door maatregelen op het gebied van bereikbaarheid (openbaar vervoer en investeringen in wegen). Door maatregelen van het kabinet-Rutte-Verhagen leverden bezuinigingen op het gebied van internationale samenwerking (ontwikkelingshulp en EU-aftakken) ook een duidelijke bijdrage (circa acht procent). Bezuinigingen op zorguitgaven waren vooralsnog beperkt. ■ **WIM SUYKER** (CPB)

Samenstelling bezuinigingen 2013

Aanbod van cursussen naar leeftijd

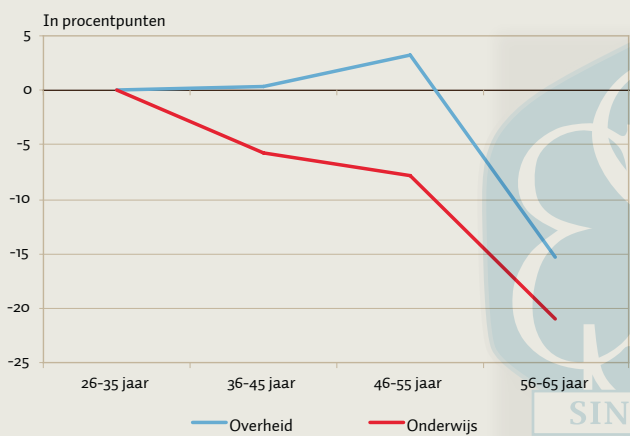
ARBEIDSMARKT

Het opleidingsbeleid van werkgevers kan een belangrijk instrument zijn om werknemers te stimuleren langer door te werken. De vraag is in welke mate werkgevers ook bereid zijn om oudere medewerkers cursussen of trainingen aan te bieden. Door een zogeheten vignetstudie onder werkgevers – meestal de HR-directeur – kan hier een antwoord op worden gegeven.

Aan werkgevers bij de overheid en in het onderwijs is gevraagd zich voor

te stellen dat hun organisatie budget vrijmaakt voor het volgen van cursussen op hbo-niveau. Dit is het modale opleidingsniveau in die sectoren. Vervolgens is hun gevraagd aan wie van twee fictieve medewerkers zij de cursus zouden willen aanbieden. De twee medewerkers verschillen van elkaar qua geslacht, leeftijd, opleidingsniveau, relevante ervaringsjaren en de match tussen vakopleiding en functie. Deze keuze moesten werkgevers drie keer maken waarbij telkens gevarieerd werd met de kenmerken van de medewerkers. De uitkomsten van de keuzes zijn weergegeven in de figuur, waarbij ingezoomd wordt op het verschil in de kans op een cursus naar leeftijd ten opzichte van de jongste leeftijdsgroep. Het laat zien dat de kans op een cursus in het onderwijs voor alle leeftijdsgroepen boven de 35 jaar significant lager is dan voor medewerkers in de leeftijd van 26–35 jaar. In het onderwijs is de kans dat een oudere werknemer een cursus aangeboden krijgt ruim 20 procentpunt lager dan voor een jongere medewerker. Bij de overheid is er geen verschil in de kans op een cursus tot 55 jaar. 56- tot 65-jarigen worden echter significant minder vaak gekozen voor het volgen van cursussen. Werkgevers zijn dus duidelijk minder bereid om oudere werknemers een cursus aan te bieden. In de vignetstudie is ook een onderscheid gemaakt tussen vier soorten cursussen, gericht op: het aansturen van mensen, het gebruik maken van verbale en communicatieve vaardigheden, onderzoeken en ontwikkelen, en verzamelen en verwerken van informatie. Medewerkers in de leeftijd 56–65 jaar hebben een lagere kans op een cursus, ongeacht het soort, al is het verschil in die kans het kleinst voor cursussen gericht op het aansturen van mensen. ■ **DIDIER FOUARGE** (ROA)

Kans om gekozen te worden bij cursus

De auteur heeft verklaard dit artikel alleen te publiceren in ESB en niet elders te publiceren in wat voor medium dan ook. Het is wel toegestaan om het artikel voor eigen gebruik en voor publicatie op een intranet van de werkgever van de auteur aan te wenden.